

Milli Mücadele’de Aktif Bir Kişilik: Velid Ebuuziyya

Barış Fındık*

Özet

Mondros Ateşkesi sonrası Mustafa Kemal önderliğinde Milli Mücadeleye başlayan Anadolu zor bir süreçten geçmektedir. O dönemde halk, Milli Mücadele yanlıları ve Milli Mücadele karşıtları olmak üzere iki zıt tabana ayrılmıştır. Mondros’un ağır yaptırımları karşısında memleket sulh yolunu değil harp yolunu tercih etmiştir. Ancak Anadolu’da ciddi bir silah ve mühimmat sıkıntısı yaşanmaktadır. Ankara Hükümeti’nin onayı ile kurulan Mim Mim Grubu bu düşünce doğrultusunda hareket etmiş, Velid Ebuuziyya ise bu teşkilatta aktif bir rol oynamıştır. Teşkilat çatısı altında silah ve mühimmat sevkiyatlarında gösterdiği başarılı faaliyetler, kendisinin İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmesini sağlamıştır.

İşgal günlerinde basın-yayın faaliyetleri itilaf güçlerinin kontrolü altındadır. İstanbul Matbuat Cemiyeti Başkanı olan Velid Bey ile Fransız Sefarethanesi arasındaki temaslar bu doğrultuda gerçekleşmiştir. Velid Bey Ebuuziyya Basımevinde gazetecilik faaliyetlerini sürdürmüş, bu basımevi aynı zamanda Mim Mim Grubu’nun merkez karargahı olarak da kullanılmıştır. 1919-1922 yılları arasını kapsayacak olan Türk Kurtuluş Mücadelesi gerek halkın iradesi gerek Ankara Hükümetinin kararlı duruşu ile Cumhuriyete giden yolu açmıştır.

Çalışmamıza konu olan Abdurrahman Velid Ebuuziyya, muhafazakar kişiliği ile tam olarak Milli Mücadele yanlısı olmuş; gerek kendi gazete köşesindeki yazıları, gerek fiilen yaptıklarıyla bunu ispatlamış bir kişiliktir. Milli Mücadele’den Cumhuriyet’e doğru giden süreçte Velid Ebuuziyya’nın, Mim Mim Grubu bünyesinde Milli Mücadelede üstlendiği rol ile Fransız Sefarethanesi ile olan siyasi ilişkileri çalışmamızın ana omurgasını teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Velid Ebuuziyya, Tevhid-i Efkâr, Milli Mücadele, Türkiye Cumhuriyeti

An Active Personality of the National Struggle: Velid Ebuuziyya

Abstract

Following the Armistice of Mondros, beginning the National Struggle under the leadership of Mustafa Kemal, Anatolia was passing through a difficult process. At that time, people were divided into two opposing base, including

* Yüksek Lisans Öğrencisi; Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü T.C Tarihi Anabilim Dalı, barisfindik28@gmail.com. ORCID ID: 0000-0002-9945-1471.

(Makale Gönderim Tarihi: 07.05.2018; Makale Kabul Tarihi: 10.10.2018)

supporters and opponents of the National Struggle. In the face of heavy sanctions of Mondros, people preferred war, not peace. However, there was a serious shortage of weapons and ammunition in Anatolia. The Mim Mim Group, founded with the approval of the Ankara government, has acted in accordance with this idea and Velid Ebuzyiya took an active role in the organization. He showed success in the organization of weapons and ammunition shipments. This achievement earned him an Independence Medal.

In the days of the occupation, the press activities are under the control of the entente powers. The contacts between Velid Bey, who was also the president of İstanbul Press Society, and the French Embassy, took place in this direction. Velid Bey continued his journalism activities in Ebuzyiya printing house. This printing house was also used as the head office of Mim Mim Group. Turkish Liberation Struggle, which took place between 1919 and 1922, has resulted in victory as a result of the will of the people and the definitive, immutable, stable stance of the Ankara government; also opened the way to the Republic.

The subject of our study Abdurrahman Velid Ebuzyiya was exactly biased National Struggle with his conservative character. He proved it both with the articles written in his own newspaper and also with his actions. The role and additives of Velid Ebuzyiya within Mim Mim Group in the process leading to the Republic from the National Struggle and his political relations with the French Embassy constitutes the basis of our study.

Keywords: Velid Ebuzyiya, Tevhid-i Efkâr, National Struggle, Republic Of Turkey

Giriş

20. Yüzyıla doğru giden süreçte Osmanlı İmparatorluğu, hatırı sayılır toprak ve nüfus kaybına uğramış, türlü ıslahatlara rağmen yıkılış sürecine girmekten kurtulamamıştır. Trablusgarp ve Balkan Savaşları ile sınırları daralan Osmanlı, I. Dünya Savaşı’na kaybettiği toprak ve nüfuzu yeniden elde etmek amacıyla katılmış ancak mağlup ayrılmıştır. Savaşın sonunda İngilizlerin başını çektiği İtilaf Devletleri, Mondros Mütarekesi çerçevesinde 13 Ekim 1918’de İstanbul’u fiilen işgal etmiştir.

Padişah Hükümetinin teslimiyetçi bir tutum sergileyip durumu idare etme yolunu seçmesi sonucu devletin kurtuluşuna çözüm üretebilmek adına bazı fikir akımlarının ortaya atıldığı görülmektedir. Bu fikir akımlarından biri olan İslamcılık anlayışının en önemli temsilcilerinden biri de Velid Ebuzyiya’dır. Nitekim yaşam biçimi, gazetesindeki köşe yazıları ve faaliyetleri ile Velid Bey, bu çizgide olduğunu her daim ortaya koymuştur.

Ancak her ne kadar Mütareke süresince İslamcılık fikir akımı yeniden canlandırılmak istense de I. Dünya Savaşı'nda gerek Halifenin cihat çağrısına Müslümanlar tarafından uyulmaması gerekse Arapların İngilizler ile olan işbirliği, İslamcılık fikir akımının sonuçsuz kaldığını göstermektedir. Bunun üzerine Osmanlı ülkesinde yaşayan halkın son çözüm yolu ise kendi içerisinde çeşitli gruplar kurarak mücadele etmektir. Bu gruplardan en önemlileri arasında Mondros ile lağvedilen Osmanlı ordusunun yerine alternatif bir güç olarak görülen, milis kuvvetler olarak nitelendirilebileceğimiz halk tabanlı Kuva-yi Milliye birliklerinin yanı sıra, istihbarat ve silah sevkiyatı alanında hizmet vermiş olan Mim Mim Grubu (M.M. Grubu), Karakol Cemiyeti gibi gruplar gösterilebilir. Mustafa Kemal'in de desteklediği bu teşkilatlar, kendisinin liderliğindeki Milli Mücadele'ye önemli katkılarda bulunacaktır. Zürcher'e göre Anadolu'da ulusal bir direniş hareketinin imkanı 1915'ten beri araştırılmaktaydı ve bu hareket teşkilatlar aracılığıyla çeşitli vilayetlerde Mustafa Kemal Samsun'a ayak basmadan aylar önce başlamıştı.¹

Velid Bey de bu teşkilatlanmalardan birisi olan M.M. Grubunda fiilen vazife almıştır. Ebuuziyya Basımevinde teşkilatın bir dizi toplantıları gerçekleştirilmiş ve milli ordunun evrakları bu basımevinde hazırlanmıştır. Ayrıca cephaneye baskınlarında aktif bir rol oynayarak, kendi gazetesinde Milli Mücadele boyunca Türk kamuoyunu bilgilendiren yazılar kaleme almıştır.

Velid Ebuuziyya hakkında yapılan çalışmalarda ağırlıklı olarak Cumhuriyet rejimine karşı olan muhalif tavrı ile Lozan'daki faaliyetlerinin ele alındığı görülmektedir.² Bu makalede ise Velid Bey'in Milli Mücadele sürecindeki yeri ve önemi ile Fransız Sefarethanesi ile olan ilişkilerinin irdelenmesi hedeflenmektedir. *Tevhid-i Efkâr* gazetesindeki başyazıları, TİTE ve İSAM arşivlerinden elde edilen belgeler, buna bağlı olarak yazılmış olan birincil kaynaklar, dergi ve kitaplar çalışmada kullanılan başlıca kaynaklardır. Velid Ebuuziyya'nın özellikle Milli Mücadele sürecindeki

¹ Eric Jan Zürcher, *Millî Mücadelede İttihatçılık*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s.161.

² Bu çalışmalara örnek olarak bkz. Ahmet Temiz, *Velid Ebuuziyya'nın Lozan Mektupları*, IQ Yayınları, İstanbul, 2007. Bengül Bolat, "Milli Mücadele Taraftarlığından Cumhuriyet Karşıtlığına Velid Ebuuziyya" *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Tarihi Dergisi*, Cilt 14, Sayı 28. Safiye Kıranlar, "Vasif Çınar-Velid Ebuuziyya Davası", *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, Cilt 3, Sayı 6.

katkıları hakkında yapılan bilimsel çalışmaların sınırlı olmasından dolayı, bu araştırma ile literatüre katkı sağlamaya çalışılacaktır.

Velid Ebuuziya’nın Ailesi, Eğitimi ve Kişiliği

Gazeteci, yazar ve matbaacı Abdurrahman Velid Ebuuziya,³ Ebuuziya Tevfik’in küçük oğludur.⁴ Ebuuziya ailesi, bugün Ankara’ya bağlı olup, o dönemde Konya’ya bağlı bulunan Şereflikoçhisar’a, Horasan’dan göç edip yerleşmiş Şerefli aşiretinden⁵ Atçeken Hacı Hasan oğullarındandır.⁶

Velid Bey, 1882 tarihinde İstanbul’un Bakırköy ilçesinde doğmuş, ilköğrenimini Bakırköy Taş Mektebinde tamamlamıştır. Galatasaray Sultanisi’nde⁷ 9. Sınıf öğrencisiyken, babası Ebuuziya Tevfik ve kendisi gibi Galatasaray’da okuyan ağabeyi Talha Ebuuziya hükümetin hiddetini üzerine çekerek Konya’ya sürgün edilince, Galatasaray’dan uzaklaştırılmıştır.⁸ Ev hapsine tabii tutulan Velid Ebuuziya, yaşadığı bu depresif durum karşısında evlerinin bitişiğindeki duvardan gizlice atlayarak Frerler Mektebi’ndeki papazlardan geceleri ders alarak, Fransızcasını iletmiştir.⁹ Bir yandan da babasının Konya’dan mektupla verdiği edebiyat ve dil derslerini sürdürerek kendi gayretiyle; Arapça, Farsça ve Almanca öğrenmiştir.¹⁰

Tam dört yıl sonra ev hapsi kaldırılan Ebuuziya, ilk iş olarak Galatasaray Sultanisi’ndeki öğrenimine devam etmek için başvuruda bulunmuş, ancak buradaki öğrenimine devam etmesine izin verilmemiştir. Frerler Mektebi’nde öğrendiği iyi Fransızcasının da yardımıyla lise eğitimine Fransız Saint Benoit Mektebi’nde devam eden ve 1908 yılında buradan mezun olan Velid Bey, İstanbul Darülfünunu Hukuk Mektebine girmiş ancak içerisinde bulunduğu zor dönem sebebiyle bu okuldan mezun

³ İslam Araştırmaları Merkezi Arşivi (İSAM), Tasnif Kodu:ZE, Dosya:8, Gömlek:341, s. 8.

⁴ Ferit Ragıp Tuncor, “Edebi Şahsiyetlerimiz Abdurrahman Ebuuziya Velid”, *Millet Dergisi*, 1980, s. 4. (Derginin sayı numarası belirtilmemiştir.)

⁵ Bu aşiret, Horasan’dan Anadolu’ya Mevlâna Celâleddin Rûmî ile birlikte XIII. Yüzyıl’da göç etmiştir. İSAM, Tasnif Kodu:ZE, Dosya:13, Gömlek:539, s. 2.

⁶ Cihad Baban, “Ölümünün 22’inci Yıl Dönümünde Velid Ebuuziyâ”, *Meydan Dergisi*, s. 35, aktırn; Temiz, a.g.e.

⁷ Sultani bugün Lise’ye karşılık gelmektedir.

⁸ Ragıp Pıgar, “Abdurrahman Velid Ebuuziya”, *Yeni Defne*, 1982, Cilt:2, Sayı:1, s. 21.

⁹ İSAM, Tasnif Kodu:ZE, Dosya:8, Gömlek:341, s. 8.

¹⁰ Ziyad Ebuuziya, “Ebuuziya Velid”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA)*, X, s. 371-372.

olamamıştır.¹¹ Babası tarafından 1910 yılının Kasım ayında doktora yapması için Fransa'ya gönderilen Velid EbuZZiya, Sorbonne Üniversitesi'nde hukuk doktorası yaparken diğer yandan Sciences Politiques'e devam etmiş, 1912 yılında ise İstanbul'a dönmüştür. Doktorası yarım kalmış fakat Sciences Politiques'ten mezun olmuştur.¹²

II. Meşrutiyet ile birlikte Velid Bey'in babası ve abisi affemiş, geri döndüklerinde ise EbuZZiya Matbaası yeniden faaliyete geçirilmiştir. 1912 yılında Paris'teki öğreniminin ardından babasının gazetesi *Yeni Tasvir-i Efkâr*'da gazeteciliğe başlayan Velid Bey, Paris'te tahsilde iken stajyer olarak devam ettiği Fransız *Le Figaro* ve *Le Temps* gazetelerinde öğrendiği modern gazetecilik bilgilerini, *Tasvir*'de uygulamış,¹³ böylece gazete kısa zamanda Osmanlı ülkesinde en çok tiraj yapan haber gazetesi olmuştur.

1913 yılında Tevfik EbuZZiya ölünce, başyazarlık Velid Bey'e geçmiştir. 1918 yılına kadar gazeteyi Talha Bey'le birlikte çıkartmışlar,¹⁴ iki kardeşten Talha idarî işleri, Velid de yazı işlerini üzerine almıştır. Böylece gazetenin faaliyetlerine devam etmesini sağlamışlardır.¹⁵ 1914'den itibaren başyazılarda babasının yerine EbuZZiya imzasını atan Velid EbuZZiya, İslâm geleneklerine sınımsız bağlı *Tasvir-i Efkâr*'ı ve kendi mizacına uygun bulunduğu kitapları basan makinelerine "Matbaa-i EbuZZiya" adını vermiştir.¹⁶

Osmanlı Devleti'nin son otuz yılında I. Meşrutiyet'ten I. Dünya Savaşı'na giden süreçte gazeteciler belli aralıklara sansüre maruz kalmış ve baskılara dayanamayan gazeteler ise kapanma yoluna gitmiştir. Velid Bey'in de gazetesi sık sık kapatılmış, buna çözüm olarak ise imtiyaz ve isim değiştirme yoluna gidilmiştir. Bu yüzden gazete *Tasvir-i Efkâr*, *Tasfir-i Efkâr*, *Tesvir-i Efkâr*, *İntibah-ı Efkâr* gibi birbirine benzer adlarla yayınlanmıştır.¹⁷

¹¹ Hasan Refik Ertuğ, "Kamuoyunu Milli Mücadele İçin Hazırlayan Gazeteci", *Yıllar Boyu Dergisi*, 1983, s. 52.

¹² Temiz, a.g.e., s. 2.

¹³ İSAM, a.g.b.

¹⁴ Ertuğ, a.g.e., s. 52.

¹⁵ Ziyad EbuZZiya, a.g.e.

¹⁶ İSAM, Tasnif Kodu:ZE, Dosya:8, Gömlek:356, s. 6.

¹⁷ Tuncor, a.g.e., s. 4.

Velid Bey, hem gazetesindeki yazıları hem de fiilen gösterdiği faydalı işlerle Milli Mücadelede ön plana çıkmış bir gazetecidir. Bu yönünü döneme en iyi şekilde yansıtmayı bilen Velid Bey, İstanbul’da ilk gizli mukavemet örgütü olan ve M.M. Grubu denilen yeraltı teşkilâtını, ağabeyi ve arkadaşları ile gazete idarehanesinde kurmuş,¹⁸ Şehzadebaşı Karakolu’nda İngilizler tarafından gerçekleştirilen baskının bilançosunu fotoğraflayıp Anadolu’ya gönderdiği ve halkı İngilizlere karşı galeyana getirmeyi amaçladığı için İngilizler tarafından tutuklanmıştır. Velid Bey 1920 yılında Malta adasına sürgüne, ağabeyi Talha Bey ise İngilizler tarafından Bekirağa Bölüğüne gönderilmiştir. Velid Bey 1921 tarihinde İstanbul’a dönmüştür.

Velid Bey, Malta’daki sürgün hayatı sonrası *Tevhid-i Efkâr* gazetesini yeniden çıkarmış, İstiklal savaşının İstanbul’da sözcülüğünü yapmaya ve yine M.M Grubu teşkilâtıyla silah kaçırma faaliyetlerine devam etmiştir.¹⁹ Bu örgüt çatısı altında Milli Mücadele’ye büyük katkılar sağlayan Velid Bey, 1922 tarihinde İstiklal Madalyası ile mükafatlandırılmış ve İstiklal Madalyası takdim edilen nadir gazeteciler arasına adını yazdırmıştır. Lozan Barış Konferansına giden Türk Heyeti içerisinde yer alan Velid Bey, kendi gazetesindeki yazıları aracılığıyla buradaki Türk tezini kuvvetli biçimde savunmuş, böylece Türk Kurtuluş Mücadelesinin siyasi zafer ile tamamlanmasına giden süreçte kamuoyu oluşturma adına önemli bir rol oynamıştır.

Bu arada yayıncılık faaliyetlerinde boş durmayan Velid Bey, *Takvim-i Ebuzyiya* adını verdiği ansiklopedik bir duvar takvimi ile *Fen ve Sanat Ansiklopedisi*’ni çıkartmıştır. Ebuzyiyazade Velid, yakalandığı zatürre’den kurtulamayarak 12.01.1945’de 63 yaşında hayata gözlerini yummuş, Bakırköy aile mezarlığında toprağa verilmiştir.²⁰

¹⁸ Bu konuda çeşitli ihtilaflar söz konusudur. Nitekim bazı kaynaklarda Velid Ebuzyiya ismi M.M Grubu’nun yönetici kadrosunda yer alırken, bazı kaynaklarda ise ismi zikredilmemektedir. Daha fazla bilgi için bknz. Baban, a.g.m., s. 35. Hüsamettin Ertürk ve Samih Nafiz Tansu, *İki Devrin Perde Arkası*, İlgî Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 506.

¹⁹ Baban, a.g.e.

²⁰ Temiz, a.g.e., s. 6.

Velid Bey eserlerinde A.V, A.Velid, Ebuzziyazade Velid, Ebuzziyazade isimleriyle; Ömer Vasfi, Osman Vehbi, A. Veysi, Selim Sabit takma adlarını kullanmıştır.²¹

Mim Mim Grubunun Kuruluşu

Mondros Mütarekesi ile birlikte İstanbul Hükümeti için I. Dünya Savaşı sona ermiş, başkent İstanbul İtilaf güçlerinin kontrolüne geçmiştir. Yaşanan bu durum Anadolu'da büyük bir otorite boşluğu meydana getirmiştir. Nitekim Osmanlı Devleti'nin bu antlaşmayla eli kolu bağlanmış, süreçten memnun olmayan halk ise kurtuluş çareleri aramıştır. Bu amaçla kurulan cemiyetlerden biri olan M.M. Grubu, *Müdafaa-yi Milliye Teşkilâtı*'nın başındaki M.M harflerini alarak, bu isim altında Müdafaa-yi Milliye teşkilatının yerine geçmek isteyen kişilerin ayrı olarak kurmuş oldukları bir teşekküldür.²²

M.M Grubu'nun temelleri Karakol Cemiyeti'ne dayanmaktadır. Nitekim Karakol Cemiyeti merkez kurulu üyelerinin Anadolu'ya geçmesinden sonra, İstanbul'da çeşitli gruplar ortaya çıkmış, Karakol tarafından oluşturulmuş semt örgütleri bu grupların kısa zamanda kurulması ve güçlenmesinde en önemli faktör olmuştur.²³

TBMM, Anadolu'da başlayan Milli Kurtuluş Mücadelesinin başına geçtiği zaman Ankara'nın himayesinde çalışacak gizli bir örgüt kurma ihtiyacı doğmuştur. Bu örgüt istihbarat ve Anadolu'ya silah kaçırma gibi görevleri üstlenmeliydi. Bu amaçla M.M Grubu, Erkân-ı Harbiye-i Umumiye emrinde gizli bir teşkilat olarak kurulmuştur. Dönemin Erkân-ı Harbiye Reisi Fevzi (Çakmak) Bey'in isteğiyle bu teşkilatın başına Teşkilat-ı Mahsusa Başkanı Albay Hüsametdin (Ertürk) getirilmiştir.²⁴ Fevzi Paşa'nın kurulan bu gizli teşkilatta Mustafa Kemal'in de onayını alması dikkate çekicidir.²⁵ Bu durum M.M. Grubunun Ankara Hükümeti tarafından

²¹ Pıgar, a.g.e., s. 24-25.

²² Hüsnü Himmetoğlu, *Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Yardımları*, Ülkü Matbaası, İstanbul, 1975, s. 125.

²³ Bülent Çukurova, *Kurtuluş Savaşında Haberalma ve Yeraltı Çalışmaları*, Ardıç Yayınları, Ankara, 1994, s. 33.

Karakol Cemiyeti'nin teşkilatlanma yapısı ve Milli Mücadele'ye olan katkıları hakkında daha fazla bilgi için bkz. Zürcher, a.g.e.

²⁴ Ertürk ve Tansu, a.g.e., s. 520.

²⁵ Ertürk ve Tansu, a.g.e., s. 530.

onaylanan, TBMM hükümetine bağlı meşru bir örgüt olduğunu göstermektedir.

M.M. Grubu’nun İstanbul’daki Türk halkını korumak, Millî Ordunun ihtiyacı olan silah ve cephaneyi Anadolu’ya kaçırmak ve TBMM’nin işine yarayacak haberleri temin etmek gibi üç önemli görevi vardır.²⁶ Belirtilen amaçlar içerisinde en çok önemsenense Osmanlı Hükümetine ait depolardaki silah ve cephanelerin Anadolu’ya kaçırılması işidir.²⁷

Mütareke döneminde İstanbul’da gizlice kurulan M.M. Merkez Kurulu ikiye ayrılmaktadır. Bunlar Müsellah Müdafaa-i Milliye (Silahlı Ulusal Savunma) ve Müdafaa-i Milli (Ulusal Savunma) gruplarıdır. Bu gruplar, görevleri gereği ikiye ayrılmaktadır. Nitekim Müsellah M.M. teşkilatı, İstanbul’u koruma amacıyla bir örgüt kurma görevini üstlenirken, M.M. Grubu haber alma, propaganda ve sevkiyat görevini üzerine almıştır.²⁸ Grup toplantı yeri ve merkezi de Taşkasap Mahallesiindeki Şeyh Visâlî Dergâhı olarak belirlenmiştir.²⁹

Teşkilat içerisinde silah sevkiyatını gerçekleştirenlerin hepsi Karadenizli kaptan, gemici ve tayfalardan oluşmuş ve sayıları iki bini aşmıştır.³⁰ M.M. Grubu gerçekleştirdiği sevkiyatı parça parça değil, toplu bir şekilde icra etmiştir. Bu şekilde gerçekleştirilmesinin amacı ise olası kaçakçılığın önüne geçmektir.³¹

Ancak zamanla grupta ayrışmalar ve bölünmeler meydana gelmiştir. Nitekim Müsellâh Müdafaa-i Milliye Grubunun riyasetinde yer alan Miralay Esad Bey, İstanbul valiliğine tayin edilmesi ile piyade kaymakamı Hafız Besim Bey, süvari kıdemli yüzbaşı Hüsnü Bey, mitralyöz yüzbaşı Lûtfi Bey ve Hamdi Baba Heyet-i Merkeziyeden ayrılarak başka bir grup meydana getirmişlerdir. Bu vaziyet karşısında İstanbul’daki Müsellah

²⁶ Mustafa Tombalak, “Anadolu’ya Sirtında Cephane Taşıyan Gazeteci, *Salat Yağ Fabrikası Dergisi*, 1990, s. 5.

²⁷ Enis Tahsin Til, “Gazeteler, Gazeteciler Velid Ebuuziya”, Taha Toros Arşivi, Dosya No:8, s. 1.

²⁸ Çukurova, a.g.e., s. 38.

²⁹ Karakol Cemiyeti içinde çalışmış olan Tasvir-i Efkâr sahibi ve başyazarı Velid Ebuuziya, Malta Sürgünü dönüşü M.M’ye başvurmuş, kabul edilmesi üzerine M.M Merkez Kurul üyeliğine seçilmiştir. Çukurova, a.g.e.

³⁰ İlyas Sami Kalkavanoğlu, *Milli Mücadele Hatıralarım*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2011, s. 42.

³¹ Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi (TİTE), Kutu No:35, Belge No:112.

Müdafaa-i Milliye teşekkülü de ikiye ayrılmıştır. Esad Bey ve arkadaşlarına ise Mustafa Kemal tarafından istifa edilmiş gözüyle bakılmıştır.³²

M.M. Grubu'nun 54 şubesi, 10.000 kadar silahlı ve bir o kadar da silahsız gruba kayıtlı üyesi bulunmaktadır.³³

Velid Ebuzyiya'nın Mim Mim Grubundaki Faaliyetleri

M.M. Grubu, ilk kurulduğu tarihlerde teşkilatsızlık ve parasızlık yüzünden pek faal bir rol oynayamamış³⁴ ancak bu örgütlenme zamanla kendini islah edip resmi bir hüviyete kavuşunca Milli Mücadele'ye önemli katkılar sağlamıştır.

Tasvir-i Efkâr gazetesi sahibi ve başyazarı Velid Ebuzyiya, müracaatı üzerine bu teşkilatın hem merkez hem de faal heyetine azâ olarak alınmıştır.³⁵ Böylece Velid Bey, bir yandan gazete köşesinden Milli Mücadeleyi destekler nitelikteki yazılarını kaleme alırken, bir yandan da İnebolu yoluyla Anadolu'ya silah ve cephaneye kaçırarak görevlendirilen M.M. grubunun üyeleri arasında yer almıştır.³⁶ Yazar, gazetesindeki köşesinden Mustafa Kemal'in şahsi iktidar ve kabiliyetine itimad olduğunu, Anadolu'yu bir sene içerisinde zinde bir güç haline getirdiğini ve mutlaka düşmanı yenerek muzaffer olacağını dile getirmiştir.³⁷ Milli Mücadele'de az zamanda çok yol kat edildiğinden bahseden yazar, Anadolu'nun askeri kuvveti, kumandanları, vali ve memurları ile teşkilatlanmasından övgüyle bahsetmiştir.³⁸

Ele alınan dönemde yapılan işgaller halk tabanında büyük bir tepkiye ve infiale yol açmıştır. Velid Bey'in de aralarında bulunduğu bazı kişiler işgal kuvvetlerinin yaptıkları haksızlıkları protesto ederek, halkı mitingler yapmaya teşvik etmişlerdir.³⁹ Velid Bey, ilk iş olarak büyük bir protesto mitingi yapılmasına karar vermiş ve arkadaşlarıyla birlikte orada

³² Ertürk ve Tansu, a.g.e. s. 528.

³³ Bülent Çukurova, TİTE Arşivlerinden faydalanarak sayının buna yakın olduğunu belirtmektedir.

³⁴ Mesut Aydın, *Millî Mücadele Dönemi'nde TBMM Hükümeti Tarafından İstanbul'da Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1992, s. 92.

³⁵ Tombalak, a.g.e.

³⁶ M. Nuri İnuğur, *Türk Basınında İZ BIRAKANLAR*, Der Yayınları, İstanbul, 1988, s. 80.

³⁷ *Tevhid-i Efkâr*, "Mustafa Kemal Paşa Mutlaka Muzaffer Olacaktır", 31 Ağustos 1921.

³⁸ *Tevhid-i Efkâr*, "Hakimiyetimizin Sırrı", 2 Kasım 1921.

³⁹ İhsan İdikut, *Türk Lavrensleri*, Öztürk Matbaası, İstanbul, 1953, s. 34.

bulunmaları gerektiğinden söz etmiştir.⁴⁰ Bahse konu olan miting, Milli Mücadele’de protesto gösterisi denildiğinde akla ilk gelecek olan 27 Mayıs 1919 tarihli Sultanahmet Mitingidir.⁴¹

Velid Bey, M.M. Grubu içerisinde iki farklı rol üstlenmiştir. Bunlardan birincisi matbuat alanında gösterdiği yararlılıklar, ikincisi ise silah, tüfek, fişek gibi silah ve askeri mühimmat sevkiyatlarında gösterdiği faaliyetlerdir.

O dönemde İstanbul’daki Milli Müdafaa Teşkilâtı’nın bir kısım ihtiyaçlarını karşılayan biricik müessese, Ebuzyiya Basımevi’dir. Teşkilâtın kullandığı bütün gizli evrak burada basılmış, milli ordu için lüzumlu beyannamelerin ve sair evrakın basılmasında sadece bu basımevinden gizlice yararlanılmıştır.⁴² Bu basımevi ayrıca M.M.’in kaçakçılık işlerinin düşünülüp tartışıldığı yer olmuştur.⁴³ İstanbul gazetelerinin bir ikisi müstesna olmak üzere birçoğu milli davayı tamamen benimsemişler ve mücadeleye atılmışlardır.⁴⁴

Velid Bey de milli davayı benimseyen gazetecilerin başında gelmektedir. Muharrir Velid Ebuzyiya, milletperver gazeteler adına Anadolu’nun kutsal amaçları için yeterli yayında bulunamadığından dolayı büyük üzüntü duymuştur. Konu ile ilgili resmi bir belgede şu ifadeler yer almaktadır:

Tevhid-i Efkâr sahibi Velid Bey, milletperver gazeteler namına Anadolu’nun maksad-ı mukaddesine her manasıyla muvaffak bulunamadığından dolayı tesirler tutmakta ve bir direktif almadığını beyan etmektedir.

Bütün kuvvetleriyle maksad-ı aliye-i milliyeye çalışan bu zatın kalbi tenviri, kendilerine bir hatt-ı hareket tayinini, vukubulan ricaları üzerine

⁴⁰ Kalkavanoglu, a.g.e., s. 16.

⁴¹ Bu dönemde halk işgalleri birçok yerde protesto etmiş ve gösteriler düzenlemiştir. Bu konuyu daha ayrıntılı irdelemek için bkz. Selahattin Tansel, *Mondros’tan Mudanya’ya Kadar*, Cilt 1, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1973, s. 246-256.

⁴² İnuğur, a.g.e., s. 81.

⁴³ Çukurova, a.g.e., s. 68.

⁴⁴ İdikut, a.g.e., s. 34.

*suret-i mahsusada arz ederim. Münasip görüldüğü takdirde makam-ı aidine arz-ı keyfiyet buyrulması müsterhemdir.*⁴⁵

Velid Bey, matbuat alanındaki faydalı girişimlerinin yanı sıra vapurlar dâhilinde bilfiil vazife almış ve birçok silâh ve cephaneyi Fransız ve İtalyan gemilerine yüklemiştir.⁴⁶ Velid Bey, bu faaliyetleri yalnız bir idareci gibi değil, cephane depolarını soymak, mavnadan mavnaya sırtında çuval, sandık taşımak ve cephane yüklü mavnaların dümenine geçip bunları işgal filolarının arasından geçirerek Karadeniz yoluyla Anadolu'ya ulaştırmak suretiyle de yapmıştır.⁴⁷ Velid Bey, grup faaliyetinin devamı müddetince, bir emir zabiti gibi çalışmıştır.⁴⁸

Bu dönemde bir yarış söz konusudur. Hedef, mümkün olduğu kadar az bir zamanda bütün harp maddelerini milli ordunun tayin ettiği iskelelere ulaştırmaktır.⁴⁹

Velid Bey'in M.M. Grubu içerisindeki ilk faal görevi 21 Kasım 1921 tarihinde *Adana Vapuru* ile birlikte dört yüz küsur ton top, mermi, tüfek ve harp malzemesinin Anadolu'ya sevk edilmesi işidir. Bu sevk işinden Velid Bey ile birlikte bir yüzbaşının da mesul olduğunu tespit etmekteyiz.⁵⁰ Adana Vapuru'nun sevkiyatı İnebolu limanına gerçekleştirilmiştir.⁵¹

Bu olaydan kısa bir süre sonra Velid Bey'in M.M. grubu içerisinde gerçekleştirdiği ikinci faaliyet 1 Aralık 1921 tarihinde, *Ladil Vapuru* içerisindeki askeri mühimmat ve teçhizatın İnebolu limanına sevki işidir. Ancak gemi kapasitesinin çok üzerinde mühimmatla doldurulmuştur. Gemide harp malzemelerinin yanı sıra 40.000 mermi bulunmaktadır. Bolşeviklerden kaçan Türkçe bilmez bir ihtiyar geminin kaptanlığını yapmıştır. Altı gün süren yolculuğun ardından gemi İnebolu'ya varmış, Velid Bey, vapuru başarılı bir şekilde İnebolu limanına ulaştırmıştır.⁵²

⁴⁵ TİTE, Kutu No:44, Belge No:35.

⁴⁶ Ertürk ve Tansu, a.g.e., s. 560.

⁴⁷ *Aylık Ansiklopedisi*, 1945, s. 269.

⁴⁸ Kemal Koçer, *Kurtuluş Savaşlarımızda İstanbul (İşgal Senelerinde M.M. Grubunun Gizli Faaliyetleri)*, İstanbul, 1946. Aktrn. M. Nuri İnuğur, *Türk Basınında İZ BIRAKANLAR*, Der Yayınları, İstanbul, 1988, s. 80.

⁴⁹ Koçer, a.g.e., 37.

⁵⁰ TİTE, Kutu No:35, Belge No:110.

⁵¹ TİTE, Kutu No:35, Belge No:112.

⁵² Koçer, a.g.e., s. 49-50.

1 Temmuz 1922 tarihinde M.M. Grubundan Mehmed Bey, Ankara’da Erkan-ı Harbiye Reşid Paşa’dan üç yüz makineli tüfek tedariki için görevlendirilmiştir. Bu iş için Velid Bey, Şark komitesiyle gerekli teması sağlamıştır. Ayrıca bu konu hakkında Mustafa Kemal Paşa’dan bizzat direktif almıştır.⁵³

Bu dönemde İstanbul’da, Wrangel Ordusu⁵⁴ ve Gürcistan ordusundan kalma cephaneliklerde bazı silah ve mühimmatlar mevcuttur. Fransız kontrolünde olan bu cephaneliklerin Anadolu’ya sevkiyatı işini M.M. Grubu üstlenmiş, bu cephanelerdeki harp malzemelerinin belirlenen günde Anadolu’ya sevki için ön hazırlıklar yapılmıştır.⁵⁵ Bu cephaneliklerin en önemlileri Zeytinburnu ve Baruthanedeki silah depolarıdır. Burada Velid Bey, cephaneliklerin mesulü olan Fransız zabıtlar ile olan ilişkilerde ve Wrangel Ordusundan kalma cephaneliklerin sevkiyatı işlerinde aktif bir rol oynamıştır.

Yine Wrangel Ordusunun elinden alınan ve Fransızların kontrolünde bulunan 500 makineli tüfeğin Anadolu’ya sevk edilmek üzere M.M. Grubunun himayesinde bulunması için Şark Komitesinden bir Fransız ile yaklaşık iki ay kadar müzakere edilmiştir. Bu Fransız emir eri aldığı talimat gereği bu işe memur edilen Velid Bey’i General Pelle’ye⁵⁶ götürmek istediğini, görüşme gerçekleştikten sonra kararını bildireceğini söylemiştir. Grup bu silah ve cephanenin ufak bir para karşılığında alınabileceğine inanmaktadır. Velid Bey’in yetkisinin olup olmadığı sorulduğunda ise bu işe uygun olduğunun dile getirilmesi istenmiştir. Velid Bey, bu görevi de

⁵³ TİTE, Kutu No:40, Belge No:126.

⁵⁴ Wrangel Ordusu Menşevikler’in kolluk kuvvetlerini oluşturmaktadır. Bolşevikler ile girişilen mücadelede yenilgiye uğrayan Menşevikler ilk önce Kırım’a ardından 1919 yılında Osmanlı ülkesine gelmişlerdir. İstanbul, Çanakkale ve Çatalca’da ikamet eden Beyaz Ruslar burada yaklaşık 6 sene ikamet edeceklerdir. Bunlardan kalan cephaneler işgal döneminde Fransızların kontrolüne geçmiş, M.M. Grubu’nun girişimleri sonucu cephanelerde bulunan askeri mühimmat ve levazımlar Anadolu’ya sevk edilmiştir. Wrangel Ordusunu daha ayrıntılı irdellemek için bkz. Kerime Şahiner, “Bolşevik İhtilalinden Sonra Türkiye’ye Gelen Wrangel Ordusu ve Faaliyetleri”, *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, s.148-159.

⁵⁵ TİTE, Kutu No:38, Belge No:3.

⁵⁶ İstanbul Fransız Yüksek Komiseri

M.M. Grubundan aldığı talimat üzerine gerçekleştirmiştir.⁵⁷ Bu belgede Fransız emir eri olarak nitelendirilen kişi De La Croix'dır.⁵⁸

Milli Mücadeleye gönüllü olarak katılan bu kişiler hayatları pahasına mücadele etmiş ve fayda sağlamaya çalışmışlardır. Bunun tespit ettiğimiz en somut örneklerinden birisi de Mudanya hadisesidir. Velid Bey, bir motorla Mudanya'ya hareket etmiş ve bir İngiliz torpidosu tarafından yakalanmıştır. Bir gün süreyle İngilizlerin sorgusuna maruz kalan Velid Bey, serbest bırakılıp İstanbul'a dönmüştür.⁵⁹

Son olarak Büyük Taarruz için gerekli cephaneyi, 18 Aralık 1921 tarihinde, 40 bin sandık içerisinde, altı düz *Mersin Vapuru* ile İngiliz filosunun arasından geçirek İnebolu'ya Velid Bey kaçırabilmiştir. Velid Bey bu başarısından dolayı 22 Nisan 1922 tarihinde İstiklal Madalyası ile mükâfatlandırılmıştır.⁶⁰

Dönemin Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Mareşal Fevzi Paşa, Velid Bey'e İstiklal Madalyası verilmesini istediği resmi yazısında, Milli Müdafaa Vekâletine şunları yazmıştır:

*Millî mücadelemizin en lüzumlu olan mühimmat ve cephanenin tedarik ve irsali hususlarında görülen sai ve gayret ve müspet başarıları münasebetiyle kanunun tayin ettiği maddî mükâfat talebini bile hamiyet ve vatan sevgisi ile kabili telif bulmayan Velid Bey'e, istihkak ve liyakat kesbettiği İstiklâl Madalyasının tevcihini rica ederim.*⁶¹

Milli Müdafaa Vekâletine çekilen bu mesajdan da anlaşılacağı üzere Velid Bey, cephane yardımlarını sadece bir defaya mahsus bir şekilde değil, üyesi bulunduğu M.M grubuyla işbirliği içerisinde hareket ederek bütün Milli Mücadele dönemi boyunca İstanbul'da düşman elinde bulunan silah ve mühimmat depolarından Anadolu'ya teçhizat kaçırmış ve o esnada evini, matbaasını ve en önemlisi hayatını tehlikeye atmıştır.

⁵⁷ TİTE, a.g.b.

⁵⁸ Şark Komitesi tarafından Milli Mücadele için İstanbul'a gönderildi. İstanbul'a geldiğinde Velid Bey'i bularak milli orduya yardım için geldiğini ve her dileklerini yerine getireceğini söylemiştir. Daha fazla ayrıntı için bkz. Koçer, a.g.e., s.88-89.

⁵⁹ TİTE, Kutu No:62, Belge No:87.

⁶⁰ Pıgar, a.g.e., s. 22-23.

⁶¹ İSAM, Tasnif Kodu:ZE, Dosya:8, Gömlek:355, s. 16.

Velid Bey bütün varlığıyla yaptığı bu hizmetler sonucunda İstiklal Madalyasına layık görülmüştür.

M.M. Grubu içerisinde faaliyetlerini yürüten kişiler, sevkiyattaki başarılı neticelerinin karşılığı olarak para ile mükâfatlandırılmak istenmiş, ancak gruba mensup olan hiç kimse buna yanaşmamıştır. Grup ancak memleketin huzurunu, milletin teveccüh ve sevgisini arzu etmiştir.⁶²

Buna benzer bir diğer gelişme *Ladil* adlı vapurun İnebolu’ya sevkiyatı sonrasında da gündeme gelmiştir. Nitekim burada Velid Bey’i Milli Müdafaa Vekili Refet Bey (Bele) karşılamıştır. Refet Bey’in; “Velid Bey, şu getirdiğiniz cephaneyi bize Avrupa’dan bu anda getirselerd, derhal bir milyon lira verirdik. Siz, İstanbul’dan getirirken yüz bin lira isteseydiniz, onu da memnuniyetle öderdik. Hâlbuki bedava getirdiniz, nasıl teşekkür edelim ve ne diyelim!”⁶³ sözleri üzerine Velid Bey şu cevabı vermiştir; “Bu para lafına ne lüzum vardı ve bu semahat nereden? Vatan hizmetini para ile ödemeğe kalkmak hakkını size kim verdi beyefendi?”⁶⁴

M.M. Grubu üyeleri, Mütareke yıllarında gerçekleştirdikleri hizmetler karşısında hiçbir maddi beklenti içerisinde bulunmamış, tam aksine görevleri sona erdiğinde yeni bir görev beklentisi içerisinde girmişlerdir. Aynı durum Velid Bey için de söz konusu olmuştur.⁶⁵ Nitekim *Adana Vapurundan* sonra ikinci faal görevi olan *Ladil Vapurunun* İnebolu’ya sevkiyatı işinde büyük bir şevkle rol almak istemesi Kemal Koçer’in anılarında dikkat çekmektedir.⁶⁶ Bunun üzerine teşkilat tarafından görev kendisine verilmiştir. Üst üste başarıyla gerçekleştirilen bu sevkiyatlar göstermektedir ki artık Anadolu’ya sevkiyat yolunda çember kırılmış ve önemli bir adım atılmıştır.

⁶² TİTE, Kutu No:35, Belge No:112.

⁶³ Koçer, a.g.e, s. 57.

⁶⁴ Yukarıda ele alınan *Ladil* gemisi sevkiyatını ayrıntısıyla irdelemek için bkz. Tombalak, a.g.m., s. 5-6.

⁶⁵ Aynı durum, Lozan Görüşmeleri sırasında da gerçekleşmiştir. Nitekim Lozan Görüşmelerine katılan gazeteciler yol masraflarını ve İsviçre’deki günlük masraflarını alıyorlardı. İçlerinde sadece Velid Ebuzyiya bu parayı kabul etmemiştir. Daha fazla ayrıntı için bkz. Cemalettin Saraçoğlu, “Devlet Parasını Reddeden Gazeteci”, *20. Asır Dergisi*, Sayı:147, s. 6.

⁶⁶ Koçer, a.g.e., s. 44.

Bu gemilerin Anadolu'ya sevkiyatında Fransız ve İtalyan subaylar çok önemli bir rol oynamıştır. Nitekim Adana Vapuru sevkiyatında Fransız bir subayın faydası görülmüş ve karşılığında merkez teşkilattan kendisine yüz elli lira verilmiştir.⁶⁷ Fransızlar ile diplomaside yumuşama dönemine denk gelen bu tarihlerde Velid Bey, sevkiyat öncesi Fransız subaylar ile temasa geçip, Fransız Sefarethanesinde gerçekleştirdiği görüşmeler neticesinde Fransızlara kendisini güvenilir addetmiş, Milli Mücadele yararına kendilerini ikna etmesi sonucu nice yararlılıklar göstermiştir. Fransızcasının ileri seviyede olması, M.M. Grubu tarafından Fransızlar ile olan ilişkilerde kendisinin görevlendirilmesine neden olmuştur.

Fransızlar gayri resmi olarak Türklere iki şekilde yardımda bulunmuşlardır. Birincisi *La Firansez* adlı vapur kumpanyasının bütün gemilerini cephane ve askeri malzeme taşımak için Türklere tahsis ettiler ve kontrol komisyonundaki memurları vasıtasıyla ya bu gemileri aratmadılar ya da üstünkörü kontrol ederek bu vapurların sevkiyatta bulunmasını sağlamışlardır. İkincisi ise Fransız askerlerinin kontrolünde bulunan fabrika ve depolardaki cephaneleri M.M. Grubu üyelerine teslim etmişlerdir.

M.M. tarafından çeşitli yollarla sağlanan silah ve savaş malzemesi İstanbul'da bazı depolarda saklanmıştır. Bu depolar Karaağaç Ambarı, Özbekler Tekkesi, ve Şeyh Saadettin Ceylan Efendi yönetimindeki Hatuniye Dergâhı olmuştur.⁶⁸ Anadolu'ya gerektiğinde bu depolardan sevkiyat yapılmıştır.

M.M. Grubu, İstanbul'da İşgal Kuvvetleri'nin zaafından istifade ederek 20 vapur, 36 motor, 4 taka, 3 sandal ve 1 mavna ile yaklaşık 40.000 ton silah, cephane ve mühimmat sevkiyatını gerçekleştirmiştir.⁶⁹

Velid Ebuzziya'nın Fransız Sefarethanesi ile Olan İlişkisi

Velid Bey'in Fransız Sefarethanesi ile olan ilk teması Mütareke döneminde gerçekleşmiştir. Velid Ebuzziya ile Fransız Sefarethanesi arasında uzun süreli temas kurulmuştur. Bu temasın özündeki gerekçe ise içerisinde bulunulan dönemin basın-yayın süreci ve bu sürecin kontrolü meselesidir. Velid Bey, o dönemin İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Başkanı

⁶⁷ TİTE, a.g.b.

⁶⁸ Çukurova, a.g.e., s. 68.

⁶⁹ Aydın, a.g.e., s. 94.

sıfatıyla, Fransızların İstanbul basını konusunda bir numaralı muhatabı olmuştur. Bu çerçevede iki taraf arasındaki ilk görüşme Sakarya Savaşı sonrası gerçekleşmiştir.

Sakarya Savaşında alınan ağır mağlubiyet başta Fransızlar olmak üzere müttefikleri TBMM ile barış zemini aramaya itmiştir. Ancak müttefiklerle sağlam zeminde yapılacak olan bir barışa İstanbul basını inanmamaktadır. Barışın sağlanması için Türk tezinin yani Mısak-ı Milli’nin gerçekleşmesi gerekmektedir. Dönemin İstanbul basınının barış konusunda almış olduğu bu tavır Fransızları oldukça rahatsız etmiştir.

Bunun üzerine İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Velid Bey 26 Şubat 1922 tarihinde Fransız Sefarethanesine çağırılmıştır. Burada Fransız Sefarethanesi müsteşarı Velid Bey’e sulh teklifinin Türk tarafınca uygun bulunmadığı, bu teklifin Anadolu’da iyi karşılanması gerektiği ve bunun için de mütareke teklifi aleyhinde yayın yapılmaması gerektiği hususunda uyarılarda bulunmuştur.⁷⁰

Bu olaydan 2 gün sonra Velid Bey’in yeniden Fransız Sefarethanesine çağırıldığını tespit etmekteyiz. Nitekim bu görüşmede de aynı telkin ve uyarılarda bulunulmuş, sulh koşulları hakkında yayında bulunulmaması uyarısı dile getirilmiştir.⁷¹

Ancak dönemin İstanbul basını gibi Velid Bey de barış görüşmelerinin sonuçsuz kalacağını düşünmektedir. Bu çerçevede Velid Bey’in 26 Eylül 1921 tarihinde gazetesi *Tevhid-i Efkâr*’da Ebuzyiyazâde imzasıyla kaleme aldığı “Londra’ya Gitmeye Hacet Var Mı?” başlıklı köşe yazısı dikkat çekmektedir. Bu yazı dizisinde şu cümlelere yer vermiştir:

Biz öyle zannediyoruz ki, Anadolu murahhaslarına müzakere bahanesiyle tekrar Londra’ya kadar bir seyahat yaptırmaya hiç de lüzum yoktur. Anadolu bundan evvelki Londra müzakeratında da ne istediğini, ne gibi şartlarla sulh yapabileceğini pek açık surette bildirmişti. Bu şeraitlerin başında malum olduğu üzere Yunanistan’ın bilâ kayd-ı tekmil Anadolu’yu terk edip gitmesi maddesi bulunmaktadır. Ondan sonra Anadolu’nun

⁷⁰ TİTE, Kutu No:44, Belge No:39.

⁷¹ TİTE, Kutu No:44, Belge No:38.

*istediği (Mısak-ı Milli)si ahkâmının esas itibariyle kabul ve tasdik olunmasıdır.*⁷²

Velid Bey, matbuatın direktife ihtiyaç duyduğu kanaatindedir. Bunun üzerine Ankara'nın, İstanbul matbuatında sulh konusunda nasıl yayın yapılması gerektiği hakkında görüş bildirmesi istenmiştir.⁷³

Fransız Sefarethanesi sık sık Velid Bey'i çağırılmış ve kendisine direktifler vermiştir. Bu görüşmelerin, Fransızların barış koşulları aleyhine yapılacak neşriyata kesinlikle tahammülleri olmaması ve bunları önleme amacıyla yapıma olasılığı yüksektir. Nitekim yapılacak bu girişim kendilerine karşı bir kamuoyunun oluşmasına yol açabilirdi. 6 Nisan 1922 tarihinde sefarethane müsteşarı Velid Bey'i çağırarak bir görüşme gerçekleştirmiş, gündemde olan barış şartları aleyhine yazı kaleme alınmaması ve mevcut şartları Türklerin lehine kabul etmesi gerektiği hakkındaki taleplerini iletmıştır. Gerekçe olarak da Ankara'nın süreç ile ilgili kararı beklenmeden basında muhalif seslerin aleyhte bir kamuoyu oluşturabileceği öne sürülmüştür.⁷⁴

Bu dönemde Velid Bey ile Fransız Sefarethanesi arasındaki bir başka gelişme ise Karadeniz'deki Pontus Meselesinden patlak vermiştir. Nitekim Velid Bey Sefarethaneye çağırılarak, Pontus Meselesi hakkında hazırlanarak Amerika'ya verilen raporun, Fransızların muhalefetine rağmen Türkçe bir gazetede yayınlanacağı kendisine bildirilmiştir. Bunun üzerine İngiliz Mümessilliği, Fransız Mümessilliği'ne bir yazı göndererek Türkçe milli gazetelerin Rum ve Ermenilere karşı yayınlarına son vermemeleri durumunda şiddetli önlemlerin alınacağını bildirmiştir.⁷⁵

⁷² Velid Bey, Sakarya Savaşı sonrası Büyük Taarruza kadarki ara dönemde yapılan barış görüşmelerinin Türk tezlerine uyulmadığı müddetçe yersiz olduğunu ve herhangi bir sonuç elde edilemeyeceğini düşünmektedir. Bu tavrı kendi gazetesindeki köşe yazılarına da yansımıştır. Daha fazla ayrıntı için bkz. *Tevhid-i Efkâr*, "Siyaset Tezviri", 5 Ağustos 1921. *Tevhid-i Efkâr*, "Siyasete Güvenmek Hatası", 27 Mayıs 1922.

⁷³ TİTE, Kutu No:62, Belge No:10.

⁷⁴ TİTE, Kutu No:62, Belge No:17. Velid Bey, Fransız Sefarethesine bu konu ile ilgili defalarca kez çağırılmış, aynı direktif ve nasihatler maruz kalmıştır. Daha fazla ayrıntı için bkz.

TİTE, Katalog Numarası, Kutu No:62, Belge No:20.

TİTE, Katalog Numarası, Kutu No:62, Belge No:10.

⁷⁵ TİTE, Kutu No:44, Belge No:37.

İngiltere’nin, her azınlık grubun hukukunu himaye etmeye karar verdiğini görmekteyiz. Buradaki en önemli amaçları, bu azınlıkları kullanarak Osmanlı’nın parçalanmasına doğru giden süreci hızlandırıp, bunu hukuksal zeminde meşrulaştırmaktır. Bu çerçevede en önemli hukuksal dayanakları ise Mondros Mütarekesi olacaktır.

Sonuç

Mütareke Dönemi ve akabinde İtilaf güçlerinin baskıcı tutumu halkı bir hayli yıpratmıştır. Dönemin şartları göz önünde bulundurulduğunda çok iyi bir eğitim sürecinden geçen Velid Ebuzyiya, gerek İstanbul Hükümeti, gerekse de Fransızların sansür ve baskıları ile karşı karşıya kalmış ancak birçok gazetecinin aksine kendi hür fikirlerini olduğu gibi yansıtmıştır. Bu konuda Ankara’nın direktifleri doğrultusunda hareket eden Velid Bey, gazetesinin “Bend-i Yevmî” isimli köşesinden Milli Mücadele’nin sözcülüğünü yapmıştır. Bu yönüyle İmparatorluktan ulus devlete geçiş sürecinde önemli bir yere sahip, saygın bir gazeteci olarak kabul görmüştür.

Anadolu’nun kurtuluşu için Milli Mücadele’yi zorunlu olarak gören Velid Bey’in ilk işi M.M. Grubuna başvuruda bulunmak olmuş, kabul edilmesi üzerine grubun merkez üyeliğine seçilmiştir. Bu örgüt çatısı altında aktif bir rol oynamış, Anadolu’ya silah ve teçhizat kaçırmıştır. Bütün bunları gerçekleştirirken gönül esasına dayalı bir şekilde çalışan Velid Ebuzyiya, yaptığı yararlı işler karşısında maddi manevi hiçbir beklenti içerisine girmemiştir. Bunun üzerine dönemin Erkan-ı Harbiye’si bütün bu gösterdiği yararlı faaliyetler karşısında kayıtsız kalmayarak, kendisini İstiklal Madalyası ile onore etmiştir.

Milli Mücadelenin ele alınan bu devresi Fransız ve İtalyanlarla yumuşama dönemine tekabül etmiştir. M.M. Grubunun işgal güçleriyle olan münasebetlerinde Velid Bey’i arabulucu olarak kullanması ilginçtir. Nitekim burada özellikle Fransız subaylar ile M.M. Grubu arasındaki bağlantı görevini Velid Ebuzyiya gerçekleştirmiştir. Bu aşamada Velid Bey’in iyi Fransızca biliyor olması, Fransız kontrolündeki silah ve teçhizat depolarının Anadolu yararına kullanılmasını sağlamıştır.

Bütün bunların yanı sıra barış dönemine doğru giden süreçte Velid Bey’in Fransız Sefarethanesi ile olan ilişkileri de dikkat çekicidir. Nitekim

dönemin Matbuat Cemiyeti Başkanı olması dolayısıyla kendisiyle bir dizi görüşmeler gerçekleştiren Fransızlar, barış süreci aleyhinde yayın yapılmaması konusunda kendisine birçok kez uyarıda bulunmuştur. Türlü baskılar karşısında fikirlerini yansıtmaktan vazgeçmeyip, çizgisini bozmayan Velid Ebuuziyya'nın bu uyarıları dikkate almadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca Fransız Sefarethanesi ile Velid Bey arasındaki bir diğer husus ise Rum ve Ermenilerin ayaklanma girişimleri karşısında Türk basınının takındığı tavır hakkındadır. Nitekim bu tavrın değiştirilmesi konusunda Fransız Sefarethanesi tarafından kendisine ciddi uyarılarda bulunulmuştur.

Velid Bey'in Milli Mücadeledeki rolü ile ilgili çalışmaların kısıtlı olması önemli bir eksikliklerdir. Bu bağlamda eksikliğin bir nebze olsun giderilebilmesi için yapılan bu çalışmada Velid Ebuuziyya'nın inandığı ilkeler doğrultusunda yazılarını kaleme alan ve Milli Mücadele yararına önemli çalışmalar gerçekleştiren aktif bir kişilik olduğu anlaşılmıştır.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

İSAM Arşivi

İslam Araştırmaları Merkezi Arşivi (İSAM), Tasnif Kodu:ZE, Dosya:8, Gömlek:341.

İslam Araştırmaları Merkezi Arşivi (İSAM), Tasnif Kodu:ZE, Dosya:8, Gömlek:355.

İslam Araştırmaları Merkezi Arşivi (İSAM), Tasnif Kodu:ZE, Dosya:8, Gömlek:356.

İslam Araştırmaları Merkezi Arşivi (İSAM), Tasnif Kodu:ZE, Dosya:13, Gömlek:539.

İstanbul Şehir Üniversitesi E-Arşiv

Enis Tahsin Til, "Gazeteler, Gazeteciler Velid Ebuuziyya", Taha Toros Arşivi, Dosya No:8, s. 1.

TİTE Arşivi

Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi (TİTE), Kutu No:35, Belge No:110.

Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi (TİTE), Kutu No:35, Belge No:112.

Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi (TİTE), Kutu No:38, Belge No:3.

- Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi (TİTE), Kutu No:40, Belge No:126.
 Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi (TİTE), Kutu No:44, Belge No:35.
 Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi (TİTE), Kutu No:44, Belge No:37.
 Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi (TİTE), Kutu No:44, Belge No:38.
 Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi (TİTE), Kutu No:44, Belge No:39.
 Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi (TİTE), Kutu No:62, Belge No:10.
 Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi (TİTE), Kutu No:62, Belge No:17.
 Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi (TİTE), Kutu No:62, Belge No:20.
 Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi (TİTE), Kutu No:62, Belge No:87.

Sürelî Yayınlar

Tevhid-i Efkâr (1921-1925)

Tevhid-i Efkâr, “Siyaset Tezviri”, 5 Ağustos 1921.

Tevhid-i Efkâr, “Mustafa Kemal Paşa Mutlaka Muzaffer Olacaktır”, 31 Ağustos 1921.

Tevhid-i Efkâr, “Hakimiyetimizin Sırrı”, 2 Kasım 1921.

Tevhid-i Efkâr, “Siyasete Güvenmek Hatası”, 27 Mayıs 1922.

Kitap ve Makaleler

Aydın, Mesut, *Millî Mücadele Dönemi’nde TBMM Hükümeti Tarafından İstanbul’da Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1992.

Baban, Cihad, “Ölümünün 22’inci Yıl Dönümünde Velid Ebuzyiya”, *Meydan Dergisi*, 1978, s. 34-35.

Bolat, Bengül, “Millî Mücadele Taraftarlığından Cumhuriyet Karşıtlığına Velid Ebuzyiya” *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Tarihi Dergisi*, Cilt 14, Sayı 28.

Çukurova, Bülent, *Kurtuluş Savaşında Haberalma ve Yeraltı Çalışmaları*, Ardıç Yayınları, Ankara, 1994.

Ertuğ, Hasan Refik, “Kamuoyunu Millî Mücadele İçin Hazırlayan Gazeteci,” *Yıllar Boyu Dergisi*, 1983, s. 52.

Ertürk, Hüsamettin ve Samih Nafiz Tansu, *İki Devrin Perde Arkası*, İlgî Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2016.

Himmetoğlu, Hüsnü, *Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Yardımları*, Ülkü Matbaası, İstanbul, 1975.

İdikut, İhsan, *Türk Lavrensleri*, Öztürk Matbaası, İstanbul, 1953.

İnuğur, M. Nuri, *Türk Basınında İZ BIRAKANLAR*, Der Yayınları, İstanbul, 1988.

Kalkavanoğlu, İlyas Sami, *Millî Mücadele Hatıralarım*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2011.

Kıranlar, Safiye, “Vasıf Çınar-Velid Ebuzyiya Davası”, *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, Cilt 3, Sayı 6.

Koçer, Kemal, *Kurtuluş Savaşlarımızda İstanbul (İşgal Senelerinde M.M. Grubunun Gizli Faaliyetleri)*, İstanbul, 1946.

Pıgar, Ragıp, "Abdurrahman Velid EbuZZiya", *Yeni Defne*, Cilt:2, Sayı:1, 1982, s. 21.

Saraçoğlu, Cemalettin, "Devlet Parasını Reddeden Gazeteci", *20. Asır Dergisi*, Sayı:147, 1955, s. 6.

Şahiner, Kerime, "Bolşevik İhtilalinden Sonra Türkiye'ye Gelen Wrangel Ordusu ve Faaliyetleri", *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2003, s.148-159.

Temiz, Ahmet, *Velid EbuZZiya'nın Lozan Mektupları*, IQ Yayınları İstanbul, 2007.

Tombalak, Mustafa, "Anadolu'ya Sirtında Cephane Taşıyan Gazeteci", *Salat Yağ Fabrikası Dergisi*, 1990, s. 5-6.

Tuncor, Ferit Ragıp, "Edebi Şahsiyetlerimiz Abdurrahman EbuZZiya Velid," *Millet Dergisi*, 1980, s. 4.

Zürcher, Eric Jan, *Millî Mücadelede İttihatçılık*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.

Ansiklopediler

Aylık Ansiklopedisi (1945)

Ziyad EbuZZiya, "EbuZZiya Velid", *Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA)*, X, s. 371-372.